**Кравченко К.В., здобувач**
**Науковий керівник: Острогляд О.В.**
**доцент кафедри права, публічного управління та адміністрування**
**Державний університет «Житомирська політехніка»**

## ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У СТ. 435-1 ККУ

Кримінальне право традиційно ґрунтується на принципі персоніфікації відповідальності: кримінально караним є не абстрактне суспільно небезпечне явище, а конкретне діяння конкретної особи, яка відповідає встановленим законом ознакам суб'єкта кримінального правопорушення. Саме тому питання про те, хто саме може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, нерідко є не менш важливим, ніж встановлення самого факту протиправної поведінки.

Значної актуальності ця проблема набуває щодо ст. 435-1 Кримінального кодексу України, яка передбачає відповідальність за образу честі і гідності та щодо військовослужбовця, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, а також щодо його близьких родичів чи членів сім'ї. Парадокс цієї норми полягає в тому, що вона розміщена у розділі XIX Особливої частини КК України [3, с. 301-302], присвяченому військовим кримінальним правопорушенням, однак сама диспозиція ст. 435-1 прямо не встановлює, що особа, яка вчиняє відповідне діяння, повинна мати військовий статус. Внаслідок цього виникає дискусійне питання: чи є суб'єкт цього кримінального правопорушення загальним, чи його необхідно визнавати спеціальним лише через системне місце статті в КК України.

Актуальність даного питання зумовлена тим, що правильне визначення суб'єкта кримінального правопорушення безпосередньо впливає на законність кримінально-правової кваліфікації.

Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України, суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка досягла віку, з якого відповідно до Кодексу може наставати кримінальна відповідальність, тоді як ч. 2 цієї статті передбачає поняття спеціального суб'єкта – особи, яка, крім загальних ознак суб'єкта, характеризується додатковими ознаками, визначеними законом [2]. Тобто спеціальний суб'єкт не може встановлюватися лише припущенням або шляхом розширеного тлумачення кримінального закону. Для його наявності необхідно, щоб відповідна додаткова ознака випливала із закону та була юридично необхідною для існування конкретного складу кримінального правопорушення.

Проблемність визначення суб'єкта ст. 435-1 КК України значною мірою пов'язана з її місцем у системі Особливої частини Кодексу. Стаття розташована у розділі XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби». Водночас відповідно до ч. 1 ст. 401 КК України військовими кримінальними правопорушеннями є передбачені цим розділом кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів.

На перший погляд, системне тлумачення цих положень може привести до висновку, що будь-яке кримінальне правопорушення, включене до розділу XIX, повинно мати спеціального суб'єкта. Проте такий висновок не узгоджується з безпосередньою конструкцією ст. 435-1 КК України, адже законодавець у ній не використовує формулювань «військовослужбовець» або іншої характеристики, яка б визначала спеціальний статус особи, що вчиняє діяння [2].

Аналіз положень ст. 435-1 КК України дає підстави чітко розмежувати правовий статус суб'єкта кримінального правопорушення та потерпілої особи. У цій нормі спеціально характеризується саме особа, щодо якої здійснюється посягання. Потерпілим є

військовослужбовець, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії російської федерації, а також його близькі родичі чи члени сім'ї. Тобто військовий статус у конструкції статті має значення насамперед для характеристики потерпілого та об'єктивних обставин посягання. Натомість закон не пов'язує можливість відповідальності за ст. 435-1 КК України з наявністю аналогічного статусу у винного. Наприклад, якщо цивільна осудна особа відповідного віку умисно погрожує військовослужбовцю вбивством у зв'язку з виконанням ним зазначених заходів, сама по собі відсутність у винного військового статусу не усуває можливості кримінально-правової оцінки його дій.

Провідного значення у цьому контексті набуває принцип недопустимості аналогії кримінального закону. Якщо виходити з того, що особою, здатною вчинити кримінальне правопорушення за ст. 435-1 КК України, може бути виключно військовослужбовець, то така ознака фактично буде додана до складу кримінального правопорушення не безпосередньо законодавцем, а правозастосувачем шляхом тлумачення. Водночас ч. 4 ст. 3 КК України встановлює, що застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено [2]. Це має досить важливе значення, оскільки кримінальний закон, який визначає підстави та межі відповідальності, підлягає особливо суворому та передбачуваному застосуванню.

Особливої уваги потребує питання співвідношення положень ст. 435-1 та ч. 3 ст. 401 КК України, відповідно до якої особи, не зазначені у цій статті, підлягають відповідальності за співучасть у військових кримінальних правопорушеннях за відповідними статтями розділу XIX. Ця норма логічно функціонує щодо тих складів, у яких військовий статус є обов'язковою ознакою виконавця. Наприклад, у випадках, коли конкретне кримінальне правопорушення за своєю природою може бути вчинене лише військовослужбовцем, цивільна особа не може визнаватися його безпосереднім виконавцем, однак за наявності відповідних ознак може відповідати за співучасть. Проте автоматичне застосування цієї конструкції до ст. 435-1 КК України породжує внутрішню суперечність: якщо законодавець не встановив військового статусу особи як ознаки суб'єкта цього конкретного складу, немає достатніх підстав виключати цивільну особу з кола можливих виконавців лише на підставі загального положення ст. 401 КК України [2]. Тут виникає законодавча неузгодженість між загальною характеристикою військових кримінальних правопорушень та конструкцією ст. 435-1 КК України.

Не менш важливим є питання віку суб'єкта. Загальне правило, закріплене у ч. 1 ст. 22 КК України, передбачає кримінальну відповідальність особи, яка досягла шістнадцятирічного віку на момент вчинення кримінального правопорушення. Оскільки ст. 435-1 КК України не включена до переліку кримінальних правопорушень, за які відповідно до ч. 2 ст. 22 КК України відповідальність може наставати з чотирнадцяти років, суб'єкт цього складу повинен досягти саме шістнадцятирічного віку. За загальним правилом суб'єктом ст. 435-1 КК України є фізична осудна особа, яка досягла шістнадцяти років. При цьому її професія, громадянство, місце проживання або наявність чи відсутність військового статусу не є самостійними ознаками суб'єкта, якщо інше прямо не випливає з конкретних обставин кримінального правопорушення.

Практичний аспект цієї проблеми можна простежити на прикладі судової практики. У вироку Соснівського районного суду м. Черкаси від 14.07.2022 у справі № 712/4108/22 цивільну особу було засуджено за ч. 1 ст. 435-1 КК України за образу честі та гідності військовослужбовця через Facebook. Суд визнав, що для безпосереднього притягнення до відповідальності за ст. 435-1 КК України військовий статус винного не є обов'язковою ознакою суб'єкта, оскільки відповідної вимоги диспозиція статті прямо не містить [1]. Покаранням стало 3 роки позбавлення волі із застосуванням ст. 75 КК України та звільненням від його відбування з випробуванням на 2 роки. Це рішення може бути використане як практичне підтвердження для обґрунтування позиції про загального суб'єкта кримінального правопорушення за ст. 435-1 КК України, хоча воно є рішенням суду першої інстанції й саме по собі не формує сталої судової практики.

Отже, проблема визначення суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 435-1 КК України, зумовлена передусім не складністю загального поняття суб'єкта, а невідповідністю між системним місцем цієї статті та конструкцією її диспозиції. З одного боку, ст. 435-1 включена до розділу XIX КК України, що закономірно породжує асоціацію з військовими кримінальними правопорушеннями та спеціальним суб'єктом. З іншого боку, безпосередній текст статті не встановлює військового статусу особи, яка вчиняє передбачене нею діяння, а тому застосування вимоги про спеціального суб'єкта лише за аналогією з іншими складами цього розділу суперечило б принципу законності. На цій підставі суб'єкта ст. 435-1 КК України доцільно визначати як загального, тобто фізичну осудну особу, яка досягла шістнадцятирічного віку. Водночас чинна законодавча конструкція потребує нормативного уточнення та системного узгодження положень ст. 435-1 і ст. 401 КК України, оскільки наявна між ними правова невизначеність може зумовлювати неоднакове тлумачення юридичної природи відповідного складу кримінального правопорушення та кола осіб, на яких поширюються підстави кримінальної відповідальності.

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Вирок № 105237696, 14.07.2022, Соснівський районний суд м. Черкас. *YouControl*. URL: https://surl.li/zuvrme (дата звернення: 22.09.2026).

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 18 вересня 2026 р. URL: https://surl.li/syauqt (дата звернення: 22.09.2026).

3. Шестопалов Р.М. Проблеми правозастосування статті 435-1 КК України (образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю) крізь призму судової практики. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2025. Т. 1, № 23. С. 298-310. URL: https://surl.li/lnnnfq (дата звернення: 22.09.2026).

**Кривко О., здобувач**
**Науковий керівник: БУГА В., доктор наук, професор**
**професор кафедри адміністративно-правових дисциплін**
**навчально-наукового інституту підготовки фахівців**
**для підрозділів кримінальної поліції ім. Е.О. Дідоренка**
**Донецького державного університету внутрішніх справ,**

## ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» реальний конфлікт інтересів становить суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень чи на вчинення або невчинення дій під час виконання таких повноважень. Потенційний конфлікт інтересів означає наявність приватного інтересу у сфері службових повноважень, який лише може вплинути на неупередженість особи. Таке розмежування має принципове значення для юридичної відповідальності, адже адміністративна відповідальність за ст. 172-7 КУпАП пов'язується саме з реальним конфліктом інтересів [1; 2].

Стаття 28 Закону України «Про запобігання корупції» встановлює для відповідних суб'єктів комплекс обов'язків: вживати заходів щодо недопущення виникнення реального або потенційного конфлікту інтересів; не пізніше наступного робочого дня повідомляти про нього безпосереднього керівника, а в передбачених законом випадках – Національне агентство з питань запобігання корупції або інший визначений орган; не вчиняти дій і не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів; вживати заходів щодо його врегулювання [1]. Таким чином, законодавець орієнтує публічного службовця насамперед на превентивну поведінку, а не на реагування вже після прийняття заінтересованого рішення.